

KÉKRE FESTETT HARCOSOK?

29

KELTA HŐSÖK NYOMÁBAN

F. KOVÁCS PÉTER

Kékre festett kelta

A kelták, a kelta népek gyakran megragadják a történelem iránt érdeklődők fantáziáját. Hiszen ki nem csábulna el az északon élő, vad és harcias barbár népek története hallatán? Kinek ne ragadná meg a képzeletét a vértet nélkül, mágikus kék színű testfestéssel harcba indulók legendája? Az utolsó emberig kitartó hős harcosok regéje? De a fantázia és az irodalom világán túl mit tudhatunk az ókori kelták harcászatról és katonáskodási szokásairól? Minek köszönheték sikerüket, majd bukásukat?

Európa jelentős részének urai a Kr. e. 5. és Kr. e. 3. század között kétség kívül a kelták voltak. Nemcsak Nyugat- és Közép-Európa jelentős térségeit uralták a különböző kelta törzsek, de a Kr. e. 5. század végére egyes csoportjaik elérték a Duna vonalát is. A Kr. e. 4. század során nemcsak az Alföld és Erdély irányába terjesztették ki fennhatóságukat, de Itáliát is ekkoriban szállták meg. Kr. e. 390-ben a Capitolium domb kivételével felégették és kifosztották magát Rómát is. A következő évszázad során a Balkánon támadtak, Delphoit ostromolták, majd Kis-Ázsiában is királyságot alapítottak, zsoldosaik ott voltak Hannibál seregében is. A kelta törzsek függetlenségének és katonai sikereinek végét a római hódítások hozták el végül.

Amikor az antik kelták (kb. Kr. e. 5. ~ Kr. u. 1. század) harcászatról és hadviseléséről próbáljuk rekonstruálni, akkor három lehetséges forrás jöhet számítás-

ba: az írott források, a régészeti leletek és a művészeti ábrázolások. Az írásos emlékek értelmezését minden esetben részletes elemzés előzi meg, hiszen az ókorban a tudás és az információ az esetek többségében áttételes úton került magához a lejegyzőhöz, illetve számolni kell az egyes írók előítéleteinek torzító hatásával is. A régészeti leletek esetében harci eszközökkel általában halotti mellékletek formájában találkozhatunk, melyek segítségével ugyan pontos képet alkothatunk magukról a fegyverekről, azok különböző típusairól és fajtáiról, készítésükről, nyersanyagukról stb., de a korabeli gyakorlati használatról igen keveset tudhatunk meg. A különböző művészeti ábrázolások többsége igen

sematikus, mégis jó adalékként szolgálhatnak a katonai viseleti elemek, az öltözék és a fegyverkombinációk elképzeléséhez. Ebbe a csoportba tartoznak még a magas művészeti szintet képviselő klasszikus görög–római szobrászat fennmaradt emlékei.

A rómaiak itáliai, galliai és britanniai hódítása során számos írásbeli emlék született a kelták harctéri viselkedésé-

„A gaesia-harcosok azonban önhittségükben még ezeket a ruhadarabokat sem öltötték fel, csupán fegyverzetük volt egyetlen viseletük. Így álltak ruha nélkül az első sorban, úgy vélve, hogy ilyen módon tudnak majd a legeredményesebben küzdeni, mert a terepen itt-ott tüskebokrok akadtak, amelyek a harcosok ruhájába beleakadva, őket fegyverük használatában is megakadályozhatták volna.”

– Polübiosz

A ciumești sisak

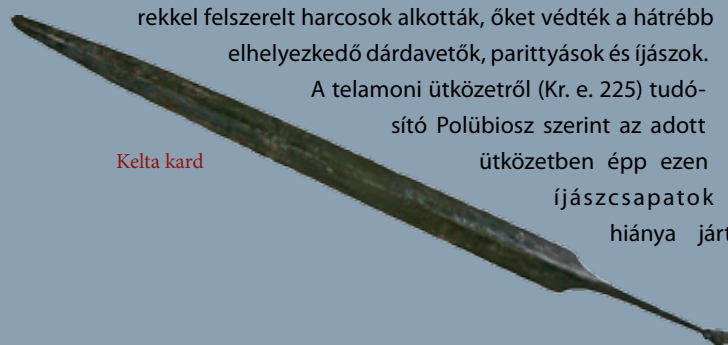
ről, megjelenéséről, fegyverzetéről és taktikájáról. Mivel a kelták esetében törzsi szerveződésű közösségekről beszélhetünk, ezért a hadviselésükben is törzsenként eltérő sajátosságok figyelhetők meg. Ugyanakkor az írott források alapján általános tulajdonságok is vannak, úgymint az egyéni vakmerőség, a halál teljes megvetése, megfélemlíthetlenség, hősiesség, az ellenséggel szembeni kegyetlenség, valamint a fegyverforgatásban való jártasság és ügyesség.

Az antik kútfők retgett ellenfélként írják le a kelta seregeket, melyek hatalmas, erős testalkatú emberekből állnak, s félelmetes dühvel és agresszióval szított harci hévben izzanak. A csatamezőt a meztelen, színesre festett testek látványán túl a folyamatos zaj – kürtök, harci üvöltések, dobok és sikolyok – teszi még félelmetesebbé, ami az ellenség megfélemlítését szolgálta. Egyes források beszámolnak az ember ember elleni személyes kihívásokról, amikor a kelta harcosok megpróbálták ellenfeleiket párbajokra invitálni. A kelták eredményes harcmódorát s harci morálját jól mutatja, hogy bár a rómaiak teljes mértékben leigázták a kelta törzsek jelentős részét, útjuk rendkívül rögös volt, súlyos vereségekkel szegélyezve.

„Először csak a dombon kezdődött meg a küzdelem, amit a katonák mindenhol láthattak, s rendkívül feszült figyelemmel kísértek, minthogy mindkét részből egészen nagy létszámú lovascsapatok harcoltak egymással. Itt az életét vakmerően kockára tevő Caius consul életét vesztette ebben az ember ember ellen vívott közelharcban, s a levágott fejét odavitték a kelta királyokhoz.”
– Polübiosz

A kelta sereg első vonalát általában a közelharc fegyverekkel felszerelt harcosok alkották, őket védték a hátrébb elhelyezkedő dárdavetők, parittyások és íjászok.

A telamoni ütközetről (Kr. e. 225) tudósító Polübiosz szerint az adott ütközetben épp ezen íjászcsapatok hiánya járt

Kelta kard

végzetes következményekkel a keltákra nézve, akik így teljesen védtelenek voltak a római nyílzáppal szemben, iszonyatos veszteségeket szenvedtek el, amely végül eldöntötte az ütközet kimenetelét. A kelták ugyanakkor nemcsak a gyalogos hadviselésben voltak kiválóak, hanem a lovasságuk is elismert volt. Nem véletlen tehát, hogy Julius Caesar a galliai háborúkat követően kelta gall lovasokat toborzott segédcapatoknak a légioi mellé.

A kelták gyalogos és lovas seregstestei mellett komoly szerep jutott a harci szekereknek is. E szekerek régészeti rekonstrukciójának az írott forrásokkal történő összevetése érdekes betekintést nyújt e különleges fegyvernem harctéri felhasználásba is. A csaták során a főerők kibontakozása előtt a feladatuk az ellenség folyamatos zaklatása volt, ezzel akadályozva a csapatok hadrendjének kialakulását és mozgását, később gyakorta az ellenség hátába kerülve keltettek zavart, győzelem esetén pedig a menekülőket üldözték. Ismereteink szerint utoljára Kr. u. 84-ben a Mons Graupiusnál zajlott ütközetben vetették be e harci szekereket a 'kaledóniai' kelták. Az esetről beszámoló római történetíró, Tacitus szerint a kb. harmincezer főt számláló kelta sereg tízezer veszteséget szenvedett el, s bár a rómaiak létszáma jóval kisebb volt, mégis mindössze 360 főt veszítettek. Talán nem tévedünk nagyot, ha némi részlehlást feltételezünk Tacitus esetében a rómaiak irányába, már a veszteségek pontos arányait illetően.

Diszített kardhüvely La Tène település környékéről

Kelta harcosok a csatában

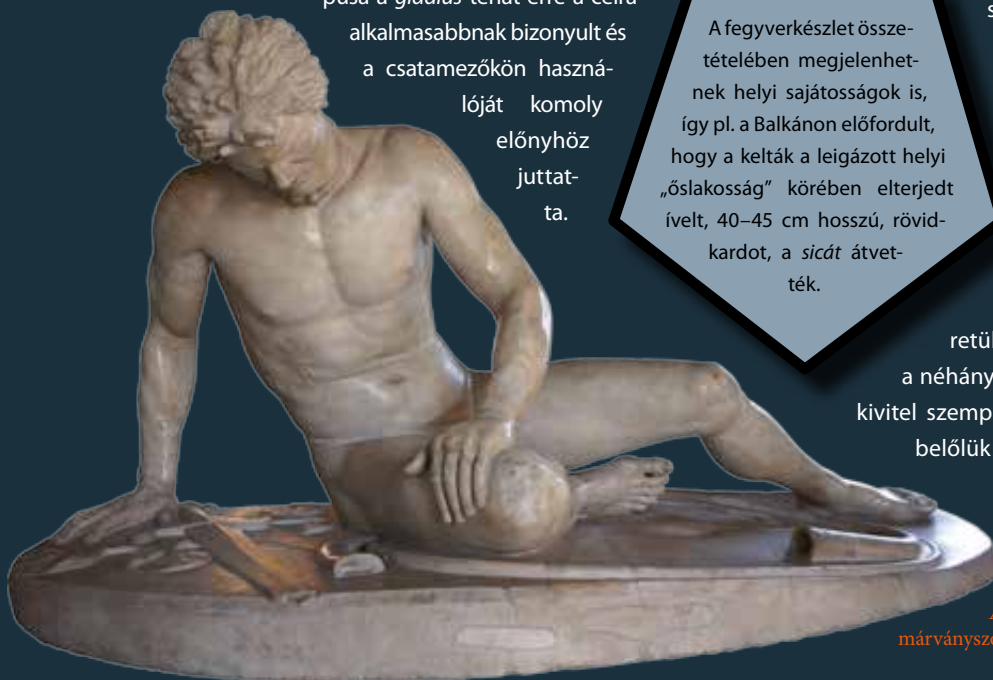

Diszített kardhüvely La Tène település környékéről

31

Ami a kelta harcosok fegyvereit illeti, a legkedveltebb mind közül az egyenes pengéjű hosszúkard volt. Hosszúságuk a régészeti leletek alapján általában 70–80 cm között volt, ami a Kr. u. 1. század során tovább növekedett. Jellemzően egyenes pengéjű, egykezes markolattal voltak ellátva, s vasból készült függesztő láncsal hordták őket egy fémhüvelyben az övre felakasztva, többnyire a jobb oldalon. Az alakjukból arra lehet következtetni, hogy inkább vágásra, csapásra volt alkalmasabb ez a kardtípus, mintsem szúrásra. A hosszúkardok egyik hátránya viszont az volt, hogy használatukhoz megfelelő szabad térre volt szükség, így egy zsúfolt csatamezőn a rövidebb kardok előnyösebb, könnyebben forgatható fegyverek voltak. A rómaiak egyik ilyen rövid kardtípusa a *gladius* tehát erre a célra alkalmasabbnak bizonyult és a csatamezőkön haszná-

lóját komoly előnyhöz juttatta.

„A britannok roppant kardjukkal és rövid pajzsokkal állhatatosan, egyszerűsre mind ügyesen tartóztatták fel vagy ütötték félre a mieink hajítódárdáit, ők pedig a lövedékek nagy tömegét zúdították a rómaiakra, míg Agricola a batavusok négy és a tungerek két cohorsát arra buzdította, hogy térjenek át a szűrőfegyverek használatára és a közelharcra, amiben ők maguk a huzamos szolgálat következtében gyakorlottak voltak, az ellenség viszont ügyetlen (mivel apró pajzsokat és rendkívül hosszú kardokat használt), mert a britannok hegy nélküli kardjai nem engedték a fegyveres öltre menést és a szoros közelharcot.” – Tacitus

A fegyverkészlet összetételében megjelenhetnek helyi sajátosságok is, így pl. a Balkánon előfordult, hogy a kelták a leigázott helyi „óslakosság” körében elterjedt ívelt, 40–45 cm hosszú, rövidkardot, a *sícát* átvették.

E fegyverek azonban nemcsak a harc eszközei voltak, hanem egyúttal a harcos identitásnak, társadalmi helyzetének a kifejezésére szolgáló eszközök is, amik így teret nyújtottak a kelta díszítőművészetnek is. A kelták kardíró motívumai közül a legelterjedtebb, mondhatni pánkelta jellegzetesség, az úgynevezett sárkánypármotívum. Ezek az S alakú griff-fejű, kígyótestű keveréklények párban, egymással szemben helyezkednek el, a kardhüvelyek előlapjának legfelső részén. E sárkánypárok a kardokon a Kr. e. 4. század elején tűntek fel, később pedig a kelta világ egészében elterjedtek.

A másik fő fegyvertípust a lándzsák, dárdák alkotják. Felhasználásuk sokrétű volt: egyes fajták csak közelharcra vagy éppen dobásra voltak alkalmasak, míg mások több célt is szolgálhattak. Méretük az extrém 60–80 cm hosszúságtól a néhány cm-es tartományig terjedhet. Alak és kivétel szempontjából számos variációt készítettek belőlük a korabeli Európában.

A harcosok testének védelmére leginkább a fából készült, ovális, szinte az egész testet védő, ember

A haldokló gallus – Kr. e. 3. századi márványszobor egy vértet nélküli harcosról

Vercingetorix gall vezér leteszi a fegyvert Julius Caesar előtt Kr. e. 52-ben Alesia ostromát követően (Lionel Royer festménye, 1899)

„Mert a gallok nemcsak számtalan kürtöt és trombitát szólaltattak meg, hanem ezzel együtt az egész sereg is harci dalokat kezdett üvölni, aminek következtében olyan félelmetes hangzavar támadt, hogy úgy tűnt, mintha nemcsak a gallok kürtjei ontánák ezeket a hangokat, hanem a környéken fekvő, s a lármát visszaverő dombok saját maguk is zajogni kezdtek volna. Félelmetes látványt nyújtottak az első sorokban mozgó, ifjú erő és szépséget sugárzó, ruhátlan gall harcosok is. Az élen álló gallok díszként mind arany nyakláncokat és karpereceket viseltek, és ez a látvány a rómaiakat egyrészt bámulatba ejtette, másrészt megkétszerezte elszántságukat a remény, hogy ezeket az ékszereket is elzsákmányolhatják.” – Polübiosz

ahogy az írott források és a szobrászati alkotások is bizonyítják: a csupasz testtel csatába indulás a keltáknál nagyon is létező szokás volt.

A kelták évszázadokig a kontinens retteget harcosai voltak, akik rettenthetetlenségüknek és jó minőségű vasfegyvereiknek köszönhetően Európa nagy területeit

népesítették be. Róma felemelkedésével azonban egy olyan ellenséggel találták szembe magukat, amivel a gyakran egymással is rivalizáló, megosztott törzsek már nem tudták felvenni a harcot. De nem csak az egység hiányzott a kelta világból. Fegyvereik ugyanis már nem voltak alkalmasak a megváltozott harctéri körülményekhez, mentalitásuk és taktikájuk hatékonysága pedig nem volt mérhető a fegyelmezett római harcászati és stratégia hatékonyságához, így végzetük elkerülhetlenné vált.

nagyságú pajzsok szolgáltak. Ezekon közepén vasból készült pajzsudor kapott helyet, így téve szilárdabbá a szerkezetet. Esetenként e pajzsokat a széleik mentén további szegecselt vaspántokkal erősítették meg.

Ritkaságszámba mentek ugyanakkor a különböző vértetek. A sisakok bronzból és vasból készültek, de fejlődési reprezentáció céljából vagy szakrális (pl. vallási) célokra készítették őket időnként nemesfémből is. A leggyakoribbak az egyszerű kúpos típusok, melyek szinte kizárólag csak a fejtető védelmére szolgáltak. A későbbiek folyamán jelennek meg a tarkó, a homlok és a halánték védelmére is alkalmas sisakok. A test védelmére sodronyinet vagy mellvértet használhattak. De

A Temzéből előkerült különleges pajzs részlete (Battersea, Kr. e. 2–1. század)

A romániai Ciumești közelében feltárt kelta főnöksírban igen különleges tárgyak kerültek elhelyezésre. Az edények, sodronyinet, övlánc és lándzsacsúcs mellett a kelta világban egyedülállóan számító sisak volt benne, melynek „csúcscsúcsként” egy szárnyait kiterjesztő sas került megformázása. Szintén egyedülálló az ókori görög műhelyben készült lábvért pár, mely stílusjegyei alapján az archaikus kor jellegzetességeit viseli magán.